

Kazalo

UVOD	9
RAZŠIRITEV IN PRESEGANJE OBSTOJEČEGA GOVORA O REDOVNIŠTVU	19
ŽENSKO REDOVNIŠTVO NA SLOVENSKEM V ŠTEVILKAH	27
1 /// Število redovnic na Slovenskem v 20. stoletju	32
2 /// Število redovnic glede na število žensk	38
3 /// Število redov v ljubljanski škofiji	43
4 /// Razmerje med kontemplativni in aktivnimi redovi	45
5 /// Povprečna starost slovenskih redovnic	48
6 /// Število redovnic v svetu	49
7 /// O pridobivanju kvalitativnih podatkov o redovništvu	53
REDOVNIŠTVO KOT DRUŽBENI POJAV	59
1 /// Božji klic in njegove prvine	62
2 /// Redovništvo v strukturi RKC	72
3 /// Zunajsvetni način iskanja religijske odrešitve	77
4 /// Samota v skupnosti	93
5 /// Redovništvo in čustva	99
6 /// Redovništvo in totalna ustanova	110
SPREMEMBE V REDOVNIŠTVU KOT EDEN OD VIDIKOV SEKULARIZACIJE	125
1 /// Tri ravni sekularizacije	128
2 /// Sekularizacija v Sloveniji	130
3 /// Manifestna in konfliktna sekularizacija	131
4 /// Desekularizacija, kontrasekularizacija in revitalizacija religije	136

REDOVNIŠTVO V LUČI POSAMEZNIKOVEGA DELOVANJA	139
1 /// Redovništvo in teorija religije	141
2 /// Kompenzatorji in nagrade redovniškega poklica	143
3 /// Posebne prednosti redovniškega poklica	146
4 /// Prikrajšanosti redovniškega poklica	148
5 /// Redovi: sekte in cerkve	151
6 /// Pomisleki o možnostih izbire med stroški in nagradami	153
7 /// Pomen občutenja eksistencialne varnosti pri razumevanju religije in religioznosti	160
NARAŠČANJE ŠTEVILA REDOVNIC V PRVI POLOVICI 20. STOLETJA	163
1 /// Strategije RKC zoper sekularizacijo	165
2 /// Konstrukcija ženske identitete na prehodu iz 19. v 20. stoletje	195
3 /// Vpliv demografskega neravnovesja na število redovnic	212
4 /// Ženski redovi kot priložnost za vzgojo kristjanov	222
ZMANJŠANJE ŠTEVILA REDOVNIC V DRUGI POLOVICI 20. STOLETJA	227
1 /// Odnosi med Jugoslavijo in RKC (1945-1971)	229
2 /// Učinki konfliktne sekularizacije	234
3 /// Učinki spontane sekularizacije	241
4 /// Sekularizacija ženskega spola	243
5 /// Pluralizacija vlog	247
6 /// Medijska podoba redovnice v Sloveniji ob koncu 20. stoletja	253
7 /// Sekularizacija redovništva	264
8 /// Redovništvo v začetku 21. stoletja	266
9 /// Položaj redov v Sloveniji danes	276
ZAKLJUČEK	281
Literatura	285
Summary	296
Beseda o avtorici	297
Stvarno in imensko kazalo	298

Predgovor

Čeprav redovništvo obstaja v širšem okolju, se moramo pri pojasnjevanju življenja za redovniškimi zidovi zavedati, da vstopamo v ožje področje, ki ima svojo specifično podobo. Iz te izhaja poseben način izražanja in razumevanja sveta in človeka v njem. Pri pojasnjevanju tega zanimivega družbenega pojava nisem želela vrednotiti, ali gre za manj ali večvredno obliko bivanja in delovanja, ampak sem poskušala vstopiti v svojevrsten način življenja žensk. Pri predstavljanju in pojasnjevanju redovništva kot družbenega pojava sem torej izhajala iz spoštovanja differentie specificice, vendar s ciljem prispevati k njegovemu boljšemu razumevanju. Namen tega dela je pojasniti različne vidike redovniškega načina življenja, ki je za ljudi zunaj samostanskih zidov pogosto povezano z vprašanjem kot: *Kako to, da se je ravno ona odločila za nuno?* K celovitejšemu odgovoru na to vprašanje so pripomogle tiste redovnice, ki so “odprle svojo dušo” in odgovarjale na vprašanja, ki jih je porajala moja znanstvena radovednost. Za to se jim iskreno zahvaljujem. Gotovo tudi danes marsikoga zanima, kaj so redovnice, kakšno vlogo opravljajo, kakšen je njihov položaj v primerjavi z ženskami zunaj samostanskih zidov. Zato to knjigo bralkam in bralcem polagam v roke kot poskus odkrivanja in razumevanja tega številnim manj znanega sveta.

Za pomoč pri nastajanju pričujočega dela se zahvaljujem profesorju dr. Marjanu Smrketu in profesorici dr. Maci Jogan, ki mi je z izčrpnimi pogovori pomagala zlasti pri razumevanju in upoštevanju posebnega položaja žensk v družbi. Ob raziskovanju ženskega redovništva se je moje spoznavno zanimanje širilo ob krepitvi prepričanja, da me integralni (holistični) pristop lahko vodi k razkrivanju tudi manj vidnih značilnosti raziskovalnega pojava.

UVOD

Začetki meniških oblik v krščanstvu segajo v 3. oziroma 4. stoletje našega štetja, ko so začele nastajati prve skupnostne oblike življenja, utemeljenega na askezi in namenjenega religijskemu čaščenju. Puščavniške oblike religijskega čaščenja, za katere je značilno življenje v samoti, v izolaciji od drugih, se v krščanstvu pojavijo že pred tem. Ker ima ta pojav relativno dolgo zgodovino, je lahko zanimiv predmet sociološkega preučevanja tako z vidika opazovanja oblike (forme) kot z vidika opazovanja vsebine. Uporaben je lahko za tiste, ki jih zanimajo religijske organizacije, in za tiste, ki jih zanima religioznost posameznikov. V pričujočem delu sem preverila, ali določeni družbeni dejavniki vplivajo na to, da se "vsebina" redovništva in njegove pojavne oblike v času in prostoru spreminjajo. Da bi se fenomenu raziskovalno čim bolj približala, sem predmet preučevanja omejila in zato ne govorim o redovništvu nasploh, pač pa o slovenskem ženskem redovništvu v 20. stoletju. V glavnem razpravljam o katoliškem redovništvu, pravoslavne meniške oblike pa obravnavam le bežno na določenih mestih. Vsaj iz dveh razlogov sem v analizi obravnavala le žensko redovništvo, moško pa puščala ob strani. Prvič: ženske v rimskokatoliški cerkvi (RKC) ne morejo opravljati duhovniškega poklica, zato je redovniški poklic zanje najvišja oblika zunajsvetnega, poklicnega religijskega čaščenja. Drugič: ker so redovniki v RKC največkrat hkrati tudi duhovniki, bi se v analizi, ki bi hkrati obravnavala moško in žensko redovništvo, morala soočiti še z razmejevanjem duhovniškega poklica od redovniškega in njunim vzajemnim učinkovanjem. Temeljni del spoznavne pozornosti sem torej usmerila k spremembam znotraj slovenskega ženskega redovništva v 20. stoletju.

Osnovni cilj mojega dela je predstaviti gibanje števila ženskih redov kot religijskih organizacij in gibanje števila redovnic kot pripadnic religijskih organizacij. Drugi cilj je ponuditi sociološko razlago, ki bo po eni strani dopolnila obstoječe poglede teologov in zgodovinarjev na ta pojav pri nas in po drugi strani sociologiji ponudila možnost primerjave pojava z drugimi religijskimi ali nereligijskimi pojavi. Ker sociološke opredelitve slovenskega ženskega redovništva še nimamo, ima pričujoče delo v veliki meri značaj primarne analize: zastaviti je bilo treba meje predmeta preučevanja in ustrezna raziskovalna vprašanja, najti prave metode pridobivanja podatkov ter poiskati ustrezen teoretski okvir. Redovništvo sem obravnavala s teoretičnimi in empiričnimi orodji ter povezovala kvalitativne in kvantitativne podatke o redovništvu.

Redovništvo kot religijski pojav

Kot sociologinja sem imela pri preučevanju redovništva dve izhodiščni možnosti: ali ga opazovati kot strukturo ali kot delovanje. "/P/roblem struktura/delovanje pa označuje dilemo, ki se nanaša na *ontološko* naravo predmeta sociološke analize, na vprašanje, ali je družba za akterje nekaj zunanjega in določujočega, nekaj, kar se dogaja v polju izven njihovega vpliva." (Stankovič 2001, 17) Čeprav se nam družba kaže kot nekaj zunanjega, moramo imeti v uvidu, da je odvisna tudi od dejanj

posameznikov. Zato menim, da je za razlago redovništva kot družbenega pojava pomembno upoštevati oba teoretska vidika: strukturo in delovanje, sistem in posameznika. Le tako se lahko izognemo krčenju in zoperstavljanju dveh razsežnosti bivanja, ki sta neločljivo povezani.

Ker je redovništvo religijski pojav, sprememb v 20. stoletju ne moremo razumeti, ne da bi upoštevali sekularizacijski vidik. S sekularizacijsko tezo sem opredelila strukturne pogoje in dejavnike, ki so vplivali na zmanjševanje pomena religije v družbi in bi lahko vplivali tudi na spremembe v redovništvu. Sekularizacijski proces je v sociologiji mogoče pojasnjevati na več načinov. Teče lahko na različnih ravneh: družbeni, organizacijski, individualni (Dobbelaere 2002) in na različne načine: spontano, latentno oziroma prikrito, manifestno oziroma izraženo, konfliktno oziroma v nasprotju in z napetostmi. (Martin 1993) Cerkev in njene organizacije se nanj lahko različno odzivajo, npr. z interno sekularizacijo (Berger 1969), kontrasekularizacijo, desekularizacijo ali revitalizacijo religije. (Vrcan 1986) Proces se odvija za oba spola različno. (Brown 2001) S pomočjo teorij izbranih avtorjev sem v delu skušala osvetliti gibanje števila redovnic pa tudi spremembe v načinih redovnega življenja v 20. stoletju.

Posameznikovo delovanje sem v analizo vpeljala z obravnavo posameznikove religioznosti. Pri tem sem si pomagala s teorijo religije Starka in Bainbridgea (2007); ta človekovo delovanje razume kot racionalno izbiranje med stroški in nagradami. Posameznikovo izbiranje, ki je pogojeno s kulturnimi, zgodovinskimi, socialnimi, političnimi, ideološkimi in drugimi dejavniki, proizvaja družbene spremembe in določa gibanje pojavov. Skušala sem preveriti, ali je tudi redovništvo mogoče opazovati z vidika izbiranja med nagradami in stroški. Pri tem sem se posebej posvetila nju-nemu pojmovanju kompenzatorjev oziroma nadomestkov – obljub o nagradah, ki jih razširjajo religijske organizacije.

Ker bi za enakovredno obravnavo obeh vidikov – strukture in delovanja – potrebovali veliko več časa in prostora, kot ga je dopustil obseg zastavljenega raziskovalnega dela, sem v začetni fazi sociološkega preučevanja slovenskega ženskega redovništva izpostavila in opredelila predvsem strukturne pogoje. Institucijska, organizacijska in moralna moč cerkve namreč v večini primerov močno presega zmožnosti posameznikov, torej posameznih ljudi. S tem ne želim zmanjšati pomena posameznikovega delovanja, saj so vendarle posamezniki tisti, ki lahko pomembneje predrugačijo cerkvene organizacije (npr. ustanovitelji in prenovitelji redov). Upoštevati pa je treba tudi to, da lahko organizacije s položaja moči onemogočijo posameznike, kadar ti s svojim delovanjem odstopajo od njenih ciljev in pričakovanj. S tem ne želim zanemariti pomena subjektivnih dejavnikov in pogojev, ki posameznike privedejo do določenih izbir in odločitev za vstop v red (npr. tradicija duhovniških in redovniških poklicev v družini). Vendar menim, da je posameznikovo delovanje smotrno obravnavati, šele ko smo preverili, kateri strukturni pogoji opredeljujejo in zamejujejo

redovništvo na formalni ravni in s tem večini posameznikov vnaprej (nad)določajo polje družbeno upravičenega in sprejemljivega delovanja.

Opredelitev strukturnih pogojev se zdi posebej pomembna v družbenem prostoru, v katerem skorajda ni razprav, ki bi pri obravnavi redovništva presegle teološki ali redovniški način razlage in vsaj iz načelnih razlogov skušale zavzeti kritičen odmik in razdaljo do redovniške problematike. Takšnega stališča ne zavzemam zato, ker bi menila, da religije in njenih organizacij ni mogoče preučevati drugače kakor kritično, pač pa zato, da bi obstoječe razlage in razprave, ki se izražajo tudi v medijskem prostoru, soočila z novimi, drugačnimi, drugimi vprašanji, za katera menim, da so pri obravnavi redovništva prav tako pomembna. Kritična obravnava (kakršnih koli) organizacij se zdi zmeraj potrebna, saj med drugim deluje tudi kot neke vrste varovalo pred odkloni in zlorabami. Še posebej pomembno je to v primeru organizacij, ki imajo značilnosti totalnih ustanov, saj je tam moč posameznika v primerjavi z močjo organizacije (lahko) zanemarljiva. Tako je tudi v primeru poklicev, ki v družbi uživajo poseben ugled, denimo zdravniki, duhovniki, redovnice, saj posamezniku že sama "uniforma" zagotavlja nedotakljivost, razglabljanje o njihovi moralni ali strokovni (ne)spornosti pa je skorajda nezamisljivo. Prav ta uniformiranost poklica in njegova obremenjenost s pozitivnimi lastnostmi, ki se izraža tako v zasebnih pogovorih kot v javnih razpravah, velikokrat ne dopušča dvoma in kritične presoje.

Da bi v katoliškem okolju (kulturnem in religijskem) bralec zaznal določeno mero kritične razdalje do redovniških pojmovanj, bom na kratko predstavila Feuerbachovo (1841/1982) znanstveno razlago ideje o bogu. Pojav sem obravnavala tudi z vidika vprašanj oblikovanja ženske identitete in (ne)enakopravnosti spolov v družbi, in sicer z namenom, da bi v moškosrediščnem okolju bralec zavzel določeno mero kritične razdalje do položaja žensk. Oba izbrana znanstvena pristopa, ki pa sta v svojih pogledih in razlagah omejena z lastnimi pojmi, pojmovanji in idejami, razumem kot možna pogleda na pojav in njegove vidne oblike. Če sem nekatere vidike redovništva zaradi izbora teorij pustila ob strani, to še ne pomeni, da jih imam za nepomembne in da se z drugimi teorijami ne da pojasniti teh istih vidikov. To pomeni le, da sem se v analizi, s katero želim postaviti sociološki okvir preučevanja slovenskega ženskega redovništva, omejila na uporabo pojmov in idej, s katerimi je bilo mogoče zastaviti sociološka vprašanja, ki jih dosedanje teološke in redovniške razlage zaradi zavezaniosti drugim metodam in načinom obravnave niso zajele.

Od vidnega k nevidnemu

Statistična slika preučevanega predmeta (število redov, število redovnic, njihova povprečna starost, povprečna starost ob vstopu, število redovnic učiteljic, število "kornih sester", število vstopov po desetletjih idr.) je lahko osnova za ugotavljanje splošnih lastnosti in zakonitosti pojava ter odskočna deska za nadaljnje raziskovanje. Za

potrebe analize sem kvantitativne podatke črpala iz sekundarnih virov – iz letopisov, šematizmov¹ in naslovnikov RKC na Slovenskem oziroma njenih škofij. Čeprav statistični podatki o članstvu v redovih na prvi pogled nimajo velike informativne vrednosti, pa so vendarle lahko osnova za ugotavljanje sprememb družbenih pojavov. Raziskovalcu, denimo, omogočijo, da slovensko redovništvo primerja z ameriškim, evropsko z azijskim in afriškim ipd. Podatke o redovništvu lahko raziskovalec oblikuje tudi v nove kategorije (npr. število redovnic na 10.000 žensk), s čimer si dodatno poveča možnosti primerjave z drugimi družbenimi pojavi (npr. z demografskim neravnovesjem). Podatke o številu redovnic sem primerjala s podatki o številu žensk v populaciji. Prav tako sem podatke skušala ustrezno povezati s slovenskimi demografskimi okoliščinami, pri čemer sem si pomagala s sociološko analizo rodnosti na Slovenskem. (Šircelj 2006)

Ker je redovništvo organizacijsko in doktrinarno vpeto v hierarhično strukturo RKC, sem si pri opredelitvi redovniških pojmov (“posvečeno življenje”, “božji klic”, “Kristusova nevesta” ipd.) pomagala s teološkimi in redovniškimi viri. Da bi rast članstva v redovih lahko pojasnila v sklopu splošne rasti članstva v religijskih organizacijah, sem se posvetila cerkvenim dokumentom (npr. okrožnicam papežev) in drugim zgodovinskim virom, iz katerih je bilo mogoče razbrati strategije RKC za delovanje v družbi. Poleg zgodovinskih virov sem skušala upoštevati tudi javne razprave in pogovore o redovništvu, ki jih je mogoče opaziti v časopisnih prispevkih obravnavanega obdobja, v brošurah ali knjigah, ki so jih izdali redovi sami ter v cerkvenih priročnikih, kot je npr. *Nevesta Kristusova ali Podučna in molitvena knjiga za pobožne krščanske device* (Waldner 1894), ipd.

Zaradi časovne oddaljenosti preučevanega obdobja in omejene informativne vrednosti statističnih podatkov je šele umestitev v širše družbene okoliščine omogočila ustrezno razlago obravnavanega pojava. V tem oziru je raziskovalno delo dobilo značaj sekundarne analize. Pri umestitvi pojava v širše družbene okoliščine (zgodovinske, politične, demografske in kulturne) sem si pomagala s splošnimi zgodovinskimi viri, npr. *Zgodovina slovenskega naroda* (Mal 1993) in *Slovenska zgodovina od konca osemnajstega stoletja do 1918*. (Gestrin in Melik 1966) Za razumevanje pomena delovanja redovnic v šolstvu in zdravstvu, sem morala preučiti zgodovino profesionalizacije obeh področij. Pri obravnavi ženskega redovništva me je zanimalo tudi vprašanje oblikovanja ženske identitete in religioznosti žensk, s čimer sem segla na področje vprašanja (ne)enakopravnosti spolov.

Podatki, ki jih je mogoče črpati iz pisnih virov, velikokrat govorijo o obliki (formi) in o makroravnih, iz različnih razlogov pa so izpuščeni določeni uvidi v vsakdanjo problematiko redovnega življenja, torej v mikroraven. Kadar z razpoložljivimi

¹ Šematizem: nemško *Schematismus* iz gr. (Verbinc 1991, 690); publikacija s podatki o osebah in organizaciji kake dejavnosti. (SSKJ 1994, 1348)

viri ni bilo mogoče v celoti odgovoriti na zastavljena raziskovalna vprašanja, sem si pomagala tudi s kvalitativnimi metodami. V primerih, ko sem skušala odgovoriti na vprašanja, ki svojega mesta v literaturi iz različnih razlogov niso dobila, denimo, da je šlo za oddaljeni zgodovinski čas ali za aktualno, torej današnje redovništvo, sem podatke črpala iz pogovorov z redovnicami. Z uporabo kvalitativnih metod (problem-sko usmerjeni pogovori, odprti, nestandardizirani intervjuji in nestandardizirano opazovanje) sem skušala spoznati pojav v njegovi neposredni resničnosti. Pri tem je šlo zlasti za spoznavanje občutenja, doživljanja, razumevanja, dojetanja, za način govora in življenja, za osebne in družbene okoliščine, iz katerih redovnice izhajajo, za to, kje so izvedele za redovni način življenja, kako so svojo odločitev sporočile svojim domačim, na kak način so vstopile, kako in kje so se izobraževale. Zanimalo me je tudi, kako danes vidijo svoj red, ali imajo priliv kandidat, kako gledajo na druge redove, zakaj menijo, da imajo danes kontemplativni redovi več poklicev kot aktivni ipd. Namen neposrednega stika z redovnicami je bil zajeti čim več vidikov redovnega življenja. Odgovori na navedena vprašanja so bili, tako kot podatki iz drugih virov, v pomoč pri razlagi statističnih podatkov in pri razumevanju redovništva nasploh.

Navedene teorije in vire, napovedane metode in vprašanja sem strnila v zadnjih dveh poglavjih, v katerih sem se posvetila preverjanju predpostavk in ponudila sociološke razlage obravnavanega pojava. V poglavju, ki se nanaša na redovništvo v predvojnem času, torej v prvi polovici 20. stoletja, sem preverila tri predpostavke. Četrto predpostavko sem preverila v posebnem poglavju, v katerem sem opredelila redovništvo v drugi polovici 20. stoletja, torej poveljno redovništvo.

Predpostavka 1: Uspeh redov kot religijskih organizacij je v prvi polovici 20. stoletja del sistematične aktivacije vernikov, ki je tekla pod okriljem RKC v boju proti sekularizaciji.

Spoznavno zanimanje je bilo usmerjeno zlasti na naslednja delovna vprašanja: Ali so bili in kako so bili redovi vključeni v sistematično aktivacijo vernikov? Kateri organizacijski ukrepi RKC in kateri ukrepi sekularnih oblasti so spodbujali njihovo rast? In kateri so njihovo rast zavirali?

Pri preverjanju predpostavke so mi bili v pomoč zlasti zgodovinski viri, iz katerih sem ugotavljala prisotnost in naraščanje cerkvenih organizacij v prvi polovici 20. stoletja. Z analizo papeških okrožnic in časopisnih prispevkov, ki so v tistem času poročali o pomenu boja, borbe, o dosežkih papeške strategije ipd., pa sem opredelila sistematičnost aktivacije vernikov in vsebino cerkvene strategije.

Druga predpostavka je oblikovana na osnovi spoznanj ameriških raziskovalcev (Ebaugh in dr. 1996), da so redovi v začetku 20. stoletja predstavljali kanal za dvig na lestvici socialne mobilnosti katoliških deklet iz delavskih, migrantskih in kmečkih okolij.

Predpostavka 2: Redovi v prvi polovici 20. stoletja na Slovenskem predstavljajo kanal mobilnosti, nudijo izobrazbeno in poklicno priložnost za ženske iz nižjih slojev, da z

njihovo pomočjo postanejo učiteljice, vzgojiteljice, medicinske sestre, negovalke. V tem okviru so pomembna naslednja vprašanja: Ali so redovi za ženske predstavljali priložnost za pridobitev izobrazbe? Ali so predstavljali priložnost za zaposlitev? Ali so bili priložnost za ženske iz nižjih slojev?

Predpostavko sem preverila z analizo zgodovinskih virov (redovniška literatura, zgodovina redov, zgodovina učiteljskega poklica in poklica medicinske sestre) in cerkvenega prava, na tistih mestih, ki se nanašajo na pravo redov. Tako pridobljene podatke sem tam, kjer je bilo to potrebno, dopolnila z analizo časopisnih člankov, iz katerih je bilo moč pridobiti izpovedi žensk, ki so v redove vstopile v 20-ih in 30-ih letih 20. stoletja, ter s pogovori z današnjimi redovnicami.

Predpostavka 3: Na rast števila redovnic pri nas je v prvi polovici 20. stoletja vplivalo tudi zmanjšanje deleža moških v populaciji, kar je bila posledica smrtnih žrtev obeh svetovnih vojn.

V ospredju so bila naslednja vprašanja: Ali je bilo število redovnic povezano s številom moških v populaciji? Ali sta na rast števila redovnic posredno res vplivali obe svetovni vojni? Kakšne družbene nagrade so nadomeščali redovi?

Predpostavko sem preverila s pomočjo statističnih podatkov o redovnicah, ki sem jih povezala s podatki o številu žensk v populaciji. Preverila sem, ali obstaja povezanost med številom redovnic in manjkom moških v populaciji in ali se statistične regije med seboj razlikujejo po številu redovnic. Pri razlagi podatkov in ugotovitev sem se navezala na raziskavo o rodnosti na Slovenskem v 20. stoletju (Šircelj 2006) in obravnavala proces oblikovanja ženske identitete v tistem času.

Predpostavka 4: Zmanjšano zanimanje žensk za redovniški poklic je v drugi polovici 20. stoletja povezano z vrsto naslednjih družbenih sprememb:

1. učinki konfliktne sekularizacije,
2. povečanje posvetnih izobrazbenih in poklicnih možnosti za ženske,
3. spremenjen in sekulariziran vzorec ženskosti in ženske vloge,
4. konec demografskega neravnovesja med spoloma,
5. pluralizacija spolnih identitet.

S četrto predpostavko sem predstavila širok sklop družbenih dejavnikov, ki so v drugi polovici 20. stoletja na zahodu sprožili zmanjševanje pomena religije v družbi. Preverila sem tudi, ali so med drugim vplivali tudi na zmanjšanje zanimanja žensk za redovniški poklic. Učinke konfliktne sekularizacije, konec demografskega neravnovesja, povečanih posvetnih možnosti za ženske in pluralizacijo spolnih identitet sem opredelila z analizo sekundarnih virov in v nadaljevanju ugotavljala njihov učinek na žensko redovništvo. Da bi preverila, ali na upad zanimanja vpliva tudi sekularizirana podoba ženske, sem izvedla kratko analizo časopisnih člankov o redovnicah ob koncu 20. stoletja, s čimer sem skušala predstaviti medijsko poročanje o redovniškem poklicu. Javno obravnavanje pojave v prvi polovici 20. stoletja sem primerjala s tistim ob koncu 20. stoletja.

Na koncu sem spregovorila še o sodobnem ženskem redovništvu in opredelila njegove značilnosti. Predstavila sem tudi položaj redov in stanje ženskega redovništva na Slovenskem v začetku 21. stoletja. Skušala sem pokazati, da je redovništvo pojav, za katerega lahko rečemo, da je odvisen od družbenih dejavnikov.

Zmanjševanje vrzeli v poznavanju redovništva

Osnovni namen tega dela je usmeriti razprave o ženskem redovništvu na Slovenskem k tistim družbenim dejavnikom, ki so ostali ob dosedanjih teoloških (Kvaternik 2004 in Kolar 2005) in zgodovinskih analizah redov in redovniškega poklica (Hančič 2000 in Mlinarič 2005) velikokrat sociološko nepojasneni, v socioloških delih pa so bili le bežno obravnavani. Npr. o tem, da je podatkov o življenju v ženskih samostanih pri nas zelo malo in da "še zlasti /.../ o tem ni kritičnih zapisov" (Leskošek 2002, 138), je v knjigi *Zavrnjena tradicija* pisala Vesna Leskošek; njena je tudi ocena: "/k/onec 19. in v začetku 20. stoletja je bil čas, ko je začelo število žensk, ki so se odločale za samostansko življenje, upadati". (Leskošek 2002, 137)² Takšne predstave so povezane tudi z dejstvom, da podatki o številu redovnic v našem prostoru do sedaj niso bili zbrani in pregledno predstavljeni. V pričujočem delu želim popraviti dva napačna vtisa:

1. da se število redovnic zmanjšuje od začetka 20. stoletja;
2. da je zmanjševanje števila redovnic v drugi polovici 20. stoletja izključno posledica ukrepov in delovanja državnih oblasti po drugi svetovni vojni.

Menim namreč, da se je poleg ukrepov državnih oblasti, ki so po drugi svetovni vojni očitno zmanjšali pomen religijskih organizacij na Slovenskem, vse premalo pozornosti posvečalo tudi drugim pomembnim družbenim procesom in spremembam, s katerimi raziskovalci (Ebaugh in dr. 1996, Stark in Finke 2000, Finke in Wittberg 2000 ter drugi) pojasnjujejo zmanjševanje števila redovnic na zahodu. (1)

Drugi namen obravnave ženskega redovništva je prispevati k boljšemu družboslovnemu razumevanju vprašanja (ne)enakopravnega položaja in vloge žensk v 20. stoletju pri nas. Margaret Thompson (1986, 284) pravi, da je žensko redovništvo v raziskovalnem smislu spregledano, saj so ga v veliki meri puščali ob strani tako cerkveni kot posvetni raziskovalci. Na Slovenskem ne moremo reči, da se cerkveni zgodovinarji ne ukvarjajo z redovništvom, rečemo pa lahko, da so redovništvo v veliki meri puščali ob strani zlasti necerkveni raziskovalci. Po mnenju M. Thompson bi se za žensko redovništvo morali veliko bolj zanimati tudi tisti, ki se ukvarjajo s t. i. ženskim vprašanjem, z zgodovino oblikovanja poklicev (medicinske sestre, učiteljice, socialne delavke), z migracijami (v ZDA so bile redovnice pogosto pionirke v migracijah). Za žensko redovništvo pa bi se morali zanimati tudi sociologi in drugi,

² Dobesedni navedki drugih avtorjev, katerih dela so bila na voljo v slovenskem jeziku, v tem delu niso bili lektorirani.

ki se zanimajo za življenje in izkušnje žensk. (Thompson 1986, 286) Upam, da bo pričujoče delo v pomoč slovenskim raziskovalkam in raziskovalcem na navedenih področjih in še na katerih drugih. (2)

S sociološkimi analizami redovništva se v glavnem ukvarjajo ameriški avtorji, najdemo pa tudi kakšnega evropskega. Zanje pogosto velja, da izhajajo iz redovniških vrst (Hill 1971, Neal 1971, Wittberg 1996, Armstrong 1997), kar na nek način pomeni, da redovništvo preučujejo od znotraj. Njihove analize govorijo o redovih kot družbenih institucijah, popisujejo jih kot sekte (Hill 1971), kot oživljevalce oziroma revitalizatorje verskih idej (Finke in Wittberg 2000), kot totalne ustanove (Servais in Hambye 1971), kot organizacije (O'Connell 1971) ... Drugi avtorji svoje ugotovitve o spremembah v redovništvu opirajo na socio-demografske statistike (Ebaugh in dr. 1996, Stark in Finke 2000, Finke in Wittberg 2000). Njihove ugotovitve so zelo pomembne, saj dokazujejo spremembe družbenih pojavov na globalni ravni. Vendar pa zaradi splošnosti, ki jo zahtevajo take obravnave, ob strani puščajo zapletenost posebnih družbenih okoliščin in vanje vpletenih konkretnih posameznikov ter mezo- in mikroraven obravnave.

Ker je v pričujoči analizi spoznavni interes iz globalne perspektive zožen na slovenski primer, sem se lahko temeljiteje posvetila nacionalnim pa tudi regionalnim posebnostim, ki so spodbujale zanimanje za redovniški poklic na Slovenskem. S tem so se odprla nova vprašanja, ki segajo zlasti na področje preučevanja vpliva RKC na življenje ljudi, posebej žensk, vprašanja (ne)enakopravnosti spolov in drugih regionalnih razlik in nacionalnih posebnosti. (3)

S sociološko obravnavo želim opozoriti zlasti na tiste vidike redovništva, za katere se je izkazalo, da so pogojeni z danimi, torej objektivnimi družbenimi okoliščinami, čeprav se v teološkem, redovniškem, medijskem ... obravnavanju pojavi največkrat pojasnjujejo kot subjektivni. V teološkem in redovniškem diskurzu se tako pojasnjujejo in obravnavajo zaradi ontološkega izhodišča, ki vse posameznikovo delovanje razlaga na osnovi vere v obstoj boga. V medijskem prostoru pri nas pa se taisti jezik in vrednotenja uporabljajo brez sekularne razdalje ali presoje morebiti tudi zato, ker področje pri nas še ni bilo sociološko raziskano. Z razlagami, da je temeljni in morda celo edini razlog za vstop v samostan posameznikovo (subjektivno) izkušnjo "božjega klica", se prikrije pomen družbenih mehanizmov (socialnih, ekonomskih, političnih, cerkvenih ...) in njihove moči pri razumevanju posameznikovega delovanja v strukturi družbe. (4)